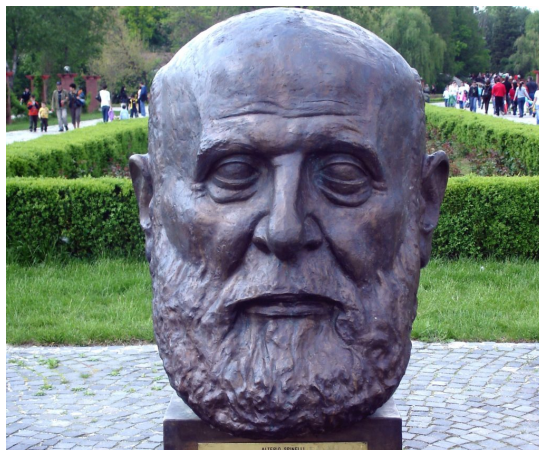

Manifest z Ventotene – večne živá ľavičarska vízia

Marcin Jendrzeczak

23. mája 2021 ✚ *Politika* ✚ *Európska únia*

Busta Altiera Spinelliho v Bukurešti

zdroj: wikimedia commons

Pred 35 rokmi, 23. mája, zomrel Altiero Spinelli, hlavný autor *Manifestu z Ventotene*. Vízia európskej federácie obsiahnutá v tomto dokumente a jej ľavicová ideológia sa v značnej miere dočkali naplnenia. Preto je užitočné tento text analyzovať spolu s jeho vplyvom na politickú podobu nášho kontinentu.

Manifest z Ventotene napísali Altiero Spinelli a Ernesto Rossi. Rossi však bol autorom iba prvej časti tretej kapitoly. Text vznikol počas internácie autorov na ostrove, ktorého názov sa nakoniec dostal do titulu. Deklarácia bola prvýkrát zverejnená v roku 1944. Talianski ľavičari väznení fašistickým režimom predstavili víziu, ku ktorej by mala Európa po porážke národného socializmu smerovať.

Vplyv na politiku EÚ

Manifest, aj keď je už dlho málo známy, netreba podceňovať, pretože mal a má výrazný vplyv na budúcnosť Európy. Ako poznamenal Dr. Tymoteusz Zych (ordoiuris.pl*), Spinelli a Rossi sa krátko po skončení druhej svetovej vojny pustili do realizácie týchto ideí – vrátane vytvorenia európskej federácie. Hoci táto myšlienka bola v roku 1954 odmietnutá, politici sa nevzdávali. Spinelli založil Klub krokodíla (sic!), v ktorom vznikla koncepcia zmluvy o založení Európskej únie. Túto myšlienku podporil v roku 1984 Európsky parlament a označil ju ako „projekt Spinelli“.

Politik, ktorý zomrel v roku 1986, sa však nedožil Maastrichtskej zmluvy (1992 – 1993), ktorá vtelila niektoré jeho myšlienky do praxe, aj keď v pozmenenej podobe. Jednou z týchto vízií bola menová únia.

Ba čo viac, poznamenáva Konrad Dyda (ordoiuris.pl), aj Lisabonská zmluva z roku 2007 bola podpísaná „(...) pod znamení talianskej komunistickej koncepcie. V tomto akte bolo formulované nové inštitucionálne rozdelenie na Európsku komisiu, Európsku radu, Radu Európskej únie, Súdny dvor a Európsku centrálnu banku. Okrem toho boli rozšírené právomoci Európskej komisie pri

vydávani delegovaných aj vykonávacích aktov. Lisabonská zmluva taktiež ustanovila nové orgány Únie: Vysoký predstaviteľ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku a Európska služba pre vonkajšiu činnosť. Zmluva ustanovila aj tzv. klauzulu o pomoci, podľa ktorej sú všetky členské štáty povinné poskytnúť pomoc inej krajine Európskej únii, ktorá sa stane obeťou ozbrojenej agresie.“

Za zmienku tiež stojí, že v roku 2011 v Európskom parlamente vznikla takzvaná skupina Spinelli. Založili ju prominentní ľavicoví politici ako Guy Verhofstadt, Daniel Cohn-Bendit, Sylvie Goulardová a Isabelle Durantová. Pred voľbami do Európskeho parlamentu v roku 2019 skupina vyhlásila osobitný program. Predpokladal transformáciu Európskej komisie na nadnárodný orgán výkonnej moci podliehajúci iba kontrole Európskeho parlamentu.

V súlade s touto víziou by Súdny dvor EÚ mal byť najvyšším súdom federácie, ktorý by okrem iného rozhodoval aj o tom, či členské štáty dodržiavajú zásady právneho štátu. Tu sa objavuje téma Poľska, ktoré podľa autorov textu z roku 2019 (spolu s Orbánovým Maďarskom) je štátom porušujúcim princípy právneho štátu.

Ako ďalej poznamenáva Konrad Dyda, „realizácia týchto myšlienok si samozrejme vyžaduje revidovanie platných zmlúv, ktoré by tiež viedlo k zmenám v základných národných zákonoch s tým, že národné štáty, ktoré by sa s touto víziou nestotožnili, by boli z Únie vylúčené.“

Spinelliho vplyv siaha aj do symbolickej sféry. Stačí uviesť pomenovanie hlavnej budovy Európskeho parlamentu po tomto politikovi a umiestnenie jeho busty. Za zmienku tiež stojí, že v auguste 2016 na ostrove Ventotene vzdali hold Spinellimu taliansky premiér Matteo Renzi, francúzsky prezident Francois Hollande a nemecká kancelárka Angela Merkelová. Politici položili na jeho hrob kvety vo farbách EÚ: žltej a modrej.

Čo požadovali autori textu?

Pozrime sa podrobnejšie na postuláty autorov *Manifestu z Ventotene* (celý názov znie: *Za slobodnú a zjednotenú Európu – Manifest z Ventotene*). Analyzujeme tento text, tento kľúč k myšliam európskych pseudoelit, ktoré nám nemilosrdne vládnu. Dokument pozostáva z viac ako 16 strán štandardného strojopisu. Je napísaný ťažkým, ba až veľmi ťažkým jazykom. Stačí uviesť, že priemerná veta má 28,7 slov a najdlhšia – maličkosť – 99 slov. Władysław Gomułka alebo dokonca Fidel Castro by sa za túto zdĺhavú formu nemuseli hanbiť.

Na začiatku autori upozorňujú na krízu civilizácie založenej na individuálnej slobode a na (kantovský) zákaz zaobchádzať s ľuďmi ako s prostriedkami (a nie ako s cieľom samým osebe). „Súčasná civilizácia si za svoj základ zvolila princíp slobody, podľa ktorého človek nemôže byť pre druhých iba nástroj, ale predstavuje autonómne centrum života. S týmto kódexom slobody v ruke začalo historické vysporiadanie sa so všetkými aspektmi spoločenského života, ktoré ho nerešpektujú“ – píše sa v manifeste.

Podľa autorov modernita viedla k zničeniu rozpadajúcich sa inštitúcií *ancien régime*. Čoskoro však vytvorila vlastné problémy. Napríklad nacionalizmus, ktorý podľa autorov spočiatku zohral pozitívnu úlohu vďaka tomu, že prekonával provincionalizmus. Čoskoro sa však semená „imperialistického kapitalizmu“ spojili s národnou ideou, čo viedlo k vzniku totalitarizmu a svetovým vojnám. Národ sa stal podľa autorov

manifestu „božskou“ realitou a jeho absolútna suverenita nezniesla konkurenciu zo strany ostatných národov. Okrem toho v daných krajinách došlo k dominancii centrálnej vlády nad občanmi. Vznikli totalitné, autarkické (sebestačné) a centralizované režimy, ktoré mali jeden hlavný cieľ: vojnu.

„Povinnosťou každej matky je rodiť deti, z ktorých vyrastú vojaci, takže sa s nimi zaobchádzalo ako so zvieratami určenými na plodenie mláďat. Od malička je deťom vštepované vojenské remeslo a nenávisť k cudzincom. Individuálna sloboda sa vytráca, spoločnosti sa čoraz viac militarizujú a občania sú neustále povolávaní do vojenskej služby. Ďalšie vojny nútia ľudí opustiť svoje rodiny, vzdať sa zamestnania, majetku a obetovať svoje životy za ciele, ktorých hodnotu v skutočnosti nikto nechápe. Plody dlhoročného úsilia o zlepšenie všeobecného blahobytu v niekoľkých okamihoch vychádzajú navnivoč,“ píše sa v *Manifeste z Ventotene*.

V týchto krajinách totalitná vláda stavia vedecky nedokázané výmysly (ako napríklad nadradenosť jednej rasy nad druhou) na piedestál a zakazuje ich kritiku. Všetko, čo sa novej ideológii nehodí – napríklad ekonomické argumenty v prospech medzinárodného obchodu – je cenzurované, stigmatizované a odsunuté do zabudnutia.

Je to v podstate presná diagnóza situácie počas druhej svetovej vojny a v období pred jej začiatkom. Vráťme sa na chvíľu do 30. rokov 20. storočia. Do sveta pretekov v zbrojení, kultu štátu, národa, rasy; do slávnych čias mesta, strojov, más a... ocele. Oceľ – tento tvrdý symbol nahej sily sa potom objavoval takmer všade – od prezývky sovietskeho vodcu (Stalina) až po komiksy o Supermanovi. Aj táto popkultúrna ikona je napokon mužom z ocele.

Európska federácia - liek na všetko

Zatiaľ čo kritika totalitarizmu sa zdá byť trefná, autormi navrhovaná náprava (koniec národných štátov) už trefná nie je. Autori Manifestu píšú otvorene: *„Zásadným problémom, ktorý treba vyriešiť a ktorého existencia robí všetok ďalší pokrok len zdanlivým, je otázka definitívneho zrušenia rozdelenia Európy na suverénne národné štáty.“*

Podľa predslovu k Manifestu, ktorý v roku 1944 napísal Eugenio Colorni, cieľom je *„spoločná federálna armáda, menová únia, zrušenie colných bariér a obmedzení pohybu medzi štátmi federácie, priame zastúpenie občanov vo federálnych zhromaždeniach a spoločná zahraničná politika.“*

Práve podpora medzinárodnej federácie je jadrom materiálu Spinelliho a Rossiho. Ostatné ideologické otázky, dokonca aj socializmus, sú odsunuté do úzadia. Eutanázia národného štátu – tej skutočnej *nočnej mory* obviňovanej z potláčania slobody a podpory druhej svetovej vojny – sa javí ako všeliek na každé politické zlo.

Ako poznamenáva profesor Jacek Bartyzel (ordoiuris.pl), *„odkaz Manifestu z Ventotene je silný, expresívny a jasný: hlavnou, ak nie jedinou, príčinou všetkých nešťastí, ktoré sužujú súčasnú európsku civilizáciu a ktorých kulmináciou bola tragédia druhej svetovej vojny, je ideológia národnej zvrchovanosti.“*

Autori manifestu navyše naznačujú, že ďalšou etapou by mohla byť svetová vláda. *„Európska federácia je jedinou predstaviteľnou zárukou mierovej spolupráce medzi obyvateľmi Ázie a Ameriky v očakávaní vzdialenejšej budúcnosti, keď sa politické zjednotenie celej planéty stane realitou,“* uvádza sa v texte.

Vidíme teda, že politická integrácia Európy predstavuje krok k ešte radikálnejšej vízii globálnej vlády. Zneužívania národných štátov sú argumentom zdôvodňujúcim podporu svetovej vlády. Toto je uvažovanie typické pre ľavicové myslenie. Revolucionári totiž veľmi radi skresľujú určité idey, hodnoty a princípy, aby takto zdôvodnili ich úplné popretie. Zneužívania zo strany kapitalistov zdôvodňujú popieranie súkromného vlastníctva. Zneužívania niektorých duchovných zdôvodňujú popieranie inštitúcie Cirkvi. V tomto prípade sa zneužívania zo strany národných štátov používajú na zdôvodnenie popretia samotného princípu národnej suverenity. Rímska zásada hovorí: „*abusus non tollit usum*“ (zneužívanie neruší právo užívania) – ľavičiari (dokonca aj talianski) však majú s latinskou civilizáciou pramálo spoločné.

Pritom dnes – desaťročia po vyhlásení Manifestu – sú národné štáty skutočne stále dôležitým zdrojom identity, ktorej silu najlepšie vidno v čase krízy, napríklad v súvislosti s koronavírusom. Situácia ukázala, že v ťažkých chvíľach sú najdôležitejšie národné väzby, a nie abstraktné európske väzby.

Niet sa čo čudovať. Koniec koncov, Európa to nie sú akési nové Spojené štáty a dlho nimi ešte nebude. Spojené štáty vytvorili federáciu (hoci až po občianskej vojne a dlhotrvajúcim rozdelení na Sever a Juh) vďaka kultúrnej blízkosti medzi bielymi kolonistami. Ako poznamenali autori *The Federalist Papers*, ktoré mali pre USA zásadný význam, kolonizátorov spájal spoločný jazyk a náboženstvo. Ani jedno, ani druhé už nie je charakteristickým znakom Európy.

Okrem toho, vytvorenie nadnárodnej európskej federácie, nehovoriac o globálnej federácii, je spojené s rizikom totalitarizmu. V prípade takejto paneurópskej alebo celosvetovej vlády už bude veľmi ťažké (v druhom prípade nemožné) „hlasovať nohami“, čiže emigrovať do inej krajiny. Základný princíp ekonómie pritom hovorí, že monopol znamená vyššie ceny a nižšiu kvalitu. Keď túto zákonitosť aplikujeme na (európsky, svetový) štát, je jasné, aké zvrátené je riešenie, ktoré ponúkajú autori *Manifestu z Ventotene*.

Myšlienku svetovej vlády navyše kritizovali mnohí myslitelia. Napríklad americký politický filozof Michael Walzer uviedol, že vznik svetovej vlády je hrozbou pre historické kultúry a náboženstvá. Platí to najmä pre denominácie, ktoré nazýva „ortodoxnými“, a teda najťažšie zlučiteľnými s globalizáciou. Na druhej strane ľavicový liberál John Rawls dospel k záveru, že globálna vláda bude znamenať buď despotizmus, alebo neustálu občiansku vojnu, ktorá bude výsledkom túžby jednotlivých regiónov po nezávislosti (plato.stanford.edu). Tieto argumenty sa do istej miery vzťahujú aj na kontinentálnu (európsku) federáciu.

Bližšie nešpecifikovaný socializmus

Hlavná myšlienka tvorcov manifestu sa tak zdá byť ťažko prijateľná. A ostatné? Pozrime sa teraz na ich návrhy týkajúce sa ekonomických a spoločenských otázok. Podľa ich názoru „*súkromné vlastníctvo treba zrušiť, obmedziť, korigovať, rozšíriť, podľa toho, čo je vhodné pre každý jednotlivý prípad, nie dogmaticky a principiálne. Tento postulát je prirodzene súčasťou procesu formovania európskeho hospodárskeho života bez nacionalistických nočných môr militarizmu a byrokracie. Iracionálne riešenia musia byť nahradené racionálnymi, a to aj vo vedomí pracovníkov.*“

Ekonomické riešenia navrhované autormi:

- zospoločenšenie podnikov s charakterom prirodzených monopolov;
- agrárna reforma a obmedzenie dedičstva;

- pomoc mladým ľuďom;
- zabezpečenie základného tovaru všetkým. Autori manifestu tvrdia, že je to možné vďaka modernej technológii, ktorá oslobodzuje od údajne ponižujúceho milosrdenstva;
- oslobodenie robotníckej triedy od vplyvu monopolných odborov, aby si mohli voľiť svojich vlastných zástupcov.

Autori Manifestu teda nepredkladajú striktné komunistický program. Zároveň však v ich prípade sotva možno hovoriť o rešpektovaní súkromného vlastníctva, hoci jasné a stabilné právo vlastníť majetok predstavuje jeden zo základov ekonomického rozvoja, ako ho opísal napríklad Hernando de Soto v knihe *Tajomstvo kapitálu*. Už svätý Tomáš Akvinský hovoril o osobitnej starostlivosti, ktorú každý človek venuje svojmu majetku. Autor *Teologickej summy* poukázal aj na to, že súkromné vlastníctvo umožňuje skutky milosrdenstva. Toto však autori *Manifestu* považujú za čosi ponižujúce. Dedenie je neoddeliteľne spojené s rodičovskou láskou a odovzdanie dedičstva je často vrcholom celoživotnej driny. Obmedzovanie dedičského práva vedie k situácii, keď je výhodnejšie tento majetok prepíť, ako ho previesť na dedičov – ako už uviedol Milton Friedman.

Demokratický skepticizmus

Dnešným ospevovateľom slobody a demokracie v EÚ treba pripomenúť, že Spinelli a Rossi neboli naivnými nekritickými demokratmi. Poukazovali totiž na to, že demokrati v ťažkých revolučných časoch zlyhávajú. Svedčí o tom krátke trvanie republík v Rusku, Nemecku a Španielsku. V momente, keď bola potrebná odvaha a jasné vytyčenie smeru, „ľudová moc“ viedla k roztriešteniu síl a nekonečným sporom. Z hľadiska efektívnosti v ťažkých časoch majú preto komunisti pred demokratmi výhodu, pretože sú schopní zveriť vládu vodcom, ktorí odvážne presadzujú ich požiadavky.

Paradoxne sú tieto postrehy autorov Manifestu v súlade – hoci len v deskriptívnej rovine – s klasickým politickým myslením. Už Platón v *Štáte* varoval, že demokracia (predposledný systém v klasifikácii systémov) sa po čase zvrhne na tyranii. Obrovský chaos tohto systému vytvára živnú pôdu pre nástup tyranie.

„To všetko jasne potvrdzuje, že Spinelli a Rossi, rovnako ako revoluční marxisti, uznávajú, že historickým procesom pri realizácii pokroku smerom k slobode musí pomôcť organizovaná akcia zhora nadol, čo má byť úlohou európskej revolučnej strany usilujúcej sa o federalizáciu, čo zodpovedá leninskej koncepcii straníckej avantgardy,“ konštatuje dr. Filip Ludwin (ordoiuris.pl).

Autor dodáva, že *„paradoxná povaha všetkých verzií takéhoto postoja spočíva v požiadavke vytvorenia skutočnej demokracie a slobodnej spoločnosti, pričom zároveň uvádza, že **prechod k takémuto stavu vecí je možný iba pod vedením osvietenej menšiny**, ktorá na tento účel využíva nedemokratické prostriedky a indokrináciu.“*

Dr. Ludwin v tom vidí paralelu s myšlienkami Jeana Jacquesa Rousseaua. Ženevčan si v *Spoločenskej zmluve* kládol otázku: *„Akým spôsobom slepá zberba, ktorá často nevie, čo chce, pretože len zriedka vie, čo je pre ňu dobré, by vlastnými silami dokázala realizovať takú veľkú a náročnú vec, ako je zákonodarstvo? Ľudia vždy chcú dobro, ale nie vždy ho správne vidia (...). Jednotlivci vidia dobro, ktoré odmietajú; ľudia všeobecne chcú dobro, ktoré nevidia. Všetci*

rovnako potrebujú tých, ktorí ich budú riadiť.“

Podľa Rousseaua je preto nevyhnutné, aby sa vedenia ujal osvietený zákonodarca: Podľa Lenina komunistická strana, podľa autorov *Manifestu z Ventotene* európska revolučná strana. Tí poslední odôvodňujú potrebu revolučnej diktatúry takto:

„Zdrojom vízie a istoty (o správnosti tohto postupu) nie je pomazanie z vôle ľudu – tá predsa ešte neexistuje –, ale vedomie, že reprezentuje najhlbšie potreby spoločnosti. Budú vydané prvé nariadenia týkajúce sa nového poriadku a ešte nesformované masy dostanú prvé spoločenské štruktúry. Diktatúra revolučnej strany vytvorí nový štát a v ňom bude vládnuť nová ozajstná demokracia.“

V tejto „skutočnej demokracii“ nebude priestor pre kráľovské dynastie. Hoci väčšina z nich v Európe prestala existovať od konca prvej svetovej vojny a moc ostatných sa ukázala ako symbolická, autori *Manifestu* zdôrazňujú: *„Treba mať na pamäti, že dynastie, ktoré zaobchádzajú s jednotlivými štátmi ako so svojím majetkom, silou tradície a s nimi spojenými silnými záujmami predstavovali vážnu prekážku pre racionálnu organizáciu Spojených štátov európskych, ktorá musí byť založená na republikánskej ústave všetkých federatívnych štátov.“*

Ďalej si všimnime, že Manifest vyjadruje v niektorých ohľadoch názory, ktoré sú ešte viac naľavo od marxizmu-leninizmu – konkrétne ide o trockistické idey týkajúce sa kritiky straníckej byrokracie a zároveň popretia potreby proletariátu chrániť národný štát. Pre autorov dokumentu, podobne ako pre ľavicovú frakciu Druhej internacionály, je nepredstaviteľné, aby revolucionári bránili svoju vlasť.

Na druhej strane talianski ľavičiarci neabsolutizujú ani marxizmus, ani trockizmus a neusilujú sa napríklad o zrušenie štátu a práva, ktorý pre nich nepredstavuje konečný cieľ. Miesto toho navrhujú vytvorenie celoeurópskej (a v budúcnosti celosvetovej) federácie, poznamenáva Dr. Ludwin.

Kým však Platón hodnotí tyranu jednoznačne negatívne, Spinelli vidí klady komunistickej diktatúry. Napriek tomu ju neospevuje.

Problémom komunistov je podľa neho závislosť od Moskvy a ich fixácia na diktatúru proletariátu. V podstate odsúvajú na vedľajšiu koľaj ostatné „progresívne“ triedy. Autori *Manifestu z Ventotene* preto revolucionárom odporúčajú, aby rovnako spolupracovali s demokratmi, s komunistami aj s inými pokrokovými silami.

Antikatolicizmus

Autori *Manifestu* sa postavili proti Lateránskym zmluvám a vyjadrili sa za striktné sekulárny charakter štátu bez financovania náboženských inštitúcií. Manifest sa vyznačuje averziou voči nim – *explicitne* aj *implicitne*. Ako poznamenáva profesor Bartyzel, *„rubom vylúčenia tohto kresťanského základu Európy je, že autori za fundament modernej civilizácie považujú iba tzv. osvietenstvo, čiže epochu, v ktorej vzbura proti kresťanstvu nadobudla po prvýkrát otvorený, nekompromisný a univerzálny charakter. Keď si pripomenieme, s akým nepriateľstvom a s akou neústupnosťou bol prijatý už aj tak nesmelý návrh na začlenenie kresťanských hodnôt do katalógu tradičných odkazov uvedených v preambule Ústavy pre Európu, potom jeden zo zdrojov tejto neochoty môžeme hľadať v Manifeste z Ventotene.“* (ordoiuris.pl)

Ernestovi Rossimu určite nebol antikatolicizmus cudzí. Ako uvádza Bartosz Zalewski (ordoiuris.pl), v decembri 1955 vyhlásil, že sa chce pridať k extrémne antiklerikálnej Radikálnej strane, a o dva roky neskôr kritizoval *Syllabus errorum* Pia IX. V roku 1958 zasa odsúdil konanie pápežstva počas vlády Benita Mussoliniho.

Pritom **kresťanstvo je jediným spojivom európskej jednoty**. Po jeho zatlačení do úzadia už niet nijakého trvalého prvku, ktorý by spájaj jednotlivé časti starého kontinentu. Čo má potom udržať superštát na uzde, ak nie holá sila?

Vytvárať podobu Európy na základe *Manifestu z Ventotene* znamená tvoriť ju v duchu nepriateľstva voči inštitúcii, ktorá európsku civilizáciu bránila, rozvíjala a šírila. Je to stavanie domu na piesku revolučnej utópie.

* Fragmenty s odkazom (ordoiuris.pl) sa týkajú správy s názvom *Altiero Spinelli – Ernesto Rossi, Manifest z Ventotene s predslovom E. Coloriniho, text, preklad, komentár* – správu upravil dr. Tymoteusz Zych, pripravil na žiadosť nezávislého poslanca Európskeho parlamentu Dobromira Sośnierz: Centrum pre právne, ekonomické a sociálne analýzy Hipolita Cegielskeho v spolupráci s odborníkmi z Inštitútu právnej kultúry Ordo Iuris v Bruseli 2019.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/manifest-z-ventotene-vecne-ziva-laviciarska-vizia/>